

Det franske verbet *essayer* betyr å prøve seg. Essayet som sjanger er vanskelig å definere tydelig. De beste essayene tilhører adelen av litteratur. De er urolige, men allikevel ordnende bevegelser mellom vitenskap og fiksjon, mellom en aristokratisk og en demokratisk formidling og mellom det personlige og det allmenne. Det gode essay er bevegelighet. Den svenske litteraturkritikeren Horace Engdahl, Nobelkomiteens sekretær, har oppsummert sjangeren slik: «Tekster som ikke kan sammenfattes! Det er det siste tilfluktssted for en gammeldags, tidsødende, personbundet og vanskelig flyttbar mental disposisjon, hvis slitte navn er kunnskap.»

Essayet er den enkeltes form. Denne lange innledningen er til for å bidra til en sympatisk holdning til filosofen Helge Salemonsens fascinerende, imponerende og tidvis rastløse, digressive, urolige og krevende tekst.

Jeg leser hos ham to ærender. Han kaster seg aktivt inn i en påtrengende viktig historisk problematisering av vår vestlige kulturs selvfølgegjorte forhold til individualisme. For oss – det senmoderne vestlige mennesket – er individualismen en grunnleggende selvforståelse. Individualismen fremstår ofte som et påtrengende amerikanisert fenomen, men dens røtter er nok mer europeiske. Salemonsens peker på at vekten på det/den individuelle er så selvfølgelig at vi betrakter det som både et tidløst og universelt fenomen. «Sagt på en annen måte blir den overalt stadig mer historieløs. Og roser seg av det.»

Og for oss – ikke minst som leger og behandlere – er det ikke vanskelig å få øye på individualismens kostnader. Den som tror at han eller hun som til overmål skal klare alt selv, realisere seg selv, være original og unik, dyrke selvstendighet, skamme seg over avhengighet osv., er plagsomt hypig den samme som henfaller til utmattelse, brente erfaringer og ensomhet. Den *enestående* er en som står alene. Denne innledende delen av Salemonsens tekst er kortfattet og utmerket.

For en lege som er gjengs nysgjerrig, men ikke fagfilosof, blir det noe mer krevende når han søker denne forstrukne individualismens røtter i antikkens åndshistorie. To kilder blir raskt sentrale: Homers *Iliaden* og *Odyseen*. Dette er filosofihistorie, sveipende over egyptiske, mesopotamiske, jødiske forståelser, så via Athens Platon og Aristoteles. Jeg må tilstå at jeg som leser har få forutsetninger for å komme med kritiske innvendinger.

Tidsskriftet ber i sin mal for oss anmeldere om å ta stilling til om bøker til anmeldelse skal anbefales for leger. La meg her svare dobbelt: Ja, dette entusiastiske essayet skal anbefales. Legevirkosomhet er en gåtefull geskjeft. Å være en praktiserende lege er en blanding av en rekke virksomheter: Vi er egentlig ikke vitenskapspersoner, ikke

håndverkere, kunstnere eller filosofer. Vi beveger oss imellom alle praksisformene. Vi er ikke primært tenkere, vi lager ikke et produkt, men vi lever av *møtet*; som har det paradoksale mål at vi lager møter – også kalt relasjoner – som har det klare mål at slike møter skal opphøre. Vår praksis er rettet mot det som er praktisk livsvisdom, som Aristoteles kalte *fronesis*. Og det er klart at i en slik gåtefull virksomhet som helsearbeid nødvendigvis er, så kan vi ha glede av å lese et slikt filosofisk essay.

Innvendingen mot den anmeldte teksten er altså at den krever en del av leseren. Men er det egentlig en innvending? Et lite PS er at jeg kunne ønske at forfatterens prolog om samtidens individualisme og kollektivitet ble noe mer fulgt opp senere i boken. Hva med mer om den moderne bevissthetens historieløshet? Men kanskje det kommer en ny tekst – før det er gått nye 17 år.

Finn Skårderud

Avdeling for helse- og sosialfag
Høgskolen i Lillehammer

Dronningen av fakta

Håkon Lasse Leira, red.

Ingen kommer undan politiken...

Festskrift til Ebba Wergeland på sekstiårsdagen. 279 s, tab, ill. Oslo: Transit, 2006.
Pris NOK 298
ISBN 82-7596-059-2

Går det an å bli forelsket i en hjerne? Jeg får inntrykk av det når jeg leser festskriftet til Ebba Wergeland. Ebba Wergelands metode er den grundige undersøkelsen, den nøkterne analysen og den presise presentasjonen, hvor

ordene er som laserstråler. Hun er en hund etter fakta, men bjeffer ikke med dem. Det er som Tor Obrestad skriver i en hilsen: «Det var det saklege i måten ho argumenterte på, som gjorde at me lytta (...) Me fekk kjensla av å vera saman med et menneske som veit.»

Men ingen blir forelsket i en datamaskin. Når Ebba Wergeland får så mange faglige og politiske kjærlighetserklæringer, er det fordi hun også har et hjerte som lider av det Ibsen kaller «rettskaffenhetsfeber». Det er en intens og kronisk glød over hennes medisinske solidaritetsarbeid. Hun har alltid, sagt med Olof Lagercrantz, «lyssnat åt det tysta holdet», det være seg gravide kvinner bak kassaapparatene i supermarkedene i Norge eller palestinerne ranet for land og helse i flyktningleirene i Midt-Østen.

Festskriftet til Ebba Wergeland minner om det verdifulle ved denne sjangeren. I et

festskrift er det lov å vise følelser, rose og uttrykke takknemlighet, noe vi er sparsomme med i det medisinske og akademiske livet for øvrig. Festskriftet innbyr til oversikt og lange linjer, i motsetning til de små bitene som preger hverdagen. Det sumerer opp innsats gjennom et faglig liv og demonstrerer at et menneske kan bety en forskjell, noe som ikke er så lett å se når dagen er en regnskapsenhet. Disse styrkene merker vi i festskriftet til Ebba Wergeland. Men boken har også festskriftets svakheter. Her er 30 bidragsyttere, med stor spredning i emner og form. Noe er nyskrevet med forelsket penn, annet virker som gammelt stoff som har ventet på en bok. Det beste med boken er at den setter lyskastere på en heltinne i norsk medisin. En som har blandet fag og politikk på en forbilledlig måte, en som med begavelse og mot har løftet arven etter radikale sosial- og arbeidsmedisinere. Ebba Wergeland har ikke nøyd seg med dråper fra medisinflasken som Oscar Nissen advarer mot (1): «Den tænkende læge berøres paa det pinligste, naar han med medisinflasken skal bøde paa overanstrengelsen, paa den daarlige og knappe kost, paa det slette hus, paa den forpestede luft – fattigdommens følgesvend. Han vet, at han byr stene for brød. Men hva skal han gjøre?» Ebba Wergeland har vist hva han skal gjøre: Drive politisk primærprofylakse.

Per Fugelli

Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin
Universitetet i Oslo

Litteratur

- Johansen A, Kjeldsen JE, red. Virksomme ord. Politiske taler 1814–2005. Oslo: Universitetsforlaget, 2005: 180.

Nevrologi og kunst

F. Clifford Rose, red.

The neurobiology of painting

360 s, tab, ill. London: Academic Press, 2006.
Pris EUR 145
ISBN 0-12-3668751

The neurobiology of painting er en bok basert på et nummer av tidsskriftet *International Review of Neurobiology*. Boken er en oppfølger av en tidligere publikasjon om emnet nevrologi og kunst (1).

Boken omhandler forholdet mellom hjernen, nevrologi og kunst, er delt inn i sju seksjoner og har over 80 fargeillustrasjoner i et eget appendiks. Den har 22 bidragsyttere fra Europa og USA, hvorav to norske nevrologer, Espen Dietrichs og Tiina Rekan. Dette vitner om at norsk nevrologi markerer seg internasjonalt innen dette feltet.

I første seksjon belyses kunst i lys av hjernens håndtering av visuell informasjon. Deretter følger seksjoner om kunst i forhold til episodiske nevrologiske forstyrrelser,

hjernesker, cerebrovaskulære sykdommer og genetisk sykdom. En seksjon omtaler nevrologer som har virket som kunstnere, og siste del inneholder blandet stoff. Flere av bidragsyterne vektlegger hvordan kronisk sykdom i nervesystemet hos kunstneren har fått betydning for det kunstneriske uttrykket, eller hvordan kunsten gir innsikt i hjernens funksjon. Et kapittel dokumenterer f.eks. hvordan pasienter med epilepsi har gitt en bildemessig fremstilling av sine anfall. Et annet kapittel illustrerer hvordan hjerneslag hos bildedkunstnere har gitt visuospatial neglekt og hvordan slike nevrologiske utfall har påvirket det kunstneriske uttrykket. I andre kapitler gjør forfatterne sykdom hos kjente kunstnere som van Gogh, Frida Kahlo og Goya gjenstand for nevrologisk vurdering.

The neurobiology of painting viser at det kan være et fruktbart samspill mellom nevrologi og kunst langs flere akser. Kunnskap om kunst kan på den ene siden gi økt innsikt i nervesystemets funksjon og patologi, og nevrobiologisk kunnskap kan på sin side gi økt forståelse av det kunstneriske uttrykket. Man har nok mest utbytte av *The neurobiology of painting* hvis man har en viss nevrologisk bakgrunnskunnskap, men jeg tror likevel at en nysgjerrig medisinsk leser vil finne mye av interesse i boken. Det må sies at prisen er relativt høy, men vi kan jo håpe at en del av landets sykehusbibliotek vil ta seg råd til å kjøpe et eksemplar av denne boken.

Jan C. Frich

Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin
Universitetet i Oslo

Litteratur

1. Rose FC, red. *The neurology of the arts: painting, music, literature*. London: Imperial College Press, 2004.

Tungt verk oversatt

Jacques Lacan

Écrits

The first complete edition in english. 878 s, ill.
London: Norton, 2005. Pris USD 30
ISBN 0-393-06115-9

Den franske psykoanalytiker Jacques Lacans epokegjørende verk (Skrifter) er i 2006 for første gang utgitt i komplett engelsk utgave, oversatt av Bruce Fink. Tidligere engelske utvalg foreligger riktignok (1, 2). Da

Lacans skrifter utkom i 1966, forårsaket de en veritabel revolusjon i fransk åndsliv.

Lacan foretok en fullstendig ny lesing av Freud, preget av filosofi, spesielt Hegel og Heidegger, og strukturalistisk språkvitenskap. Han ble over natten kjent som en av strukturalismens fire store sammen med Foucault, Lévi-Strauss og Barthes. Allerede fra 1953, da han brøt med den angloamerikanskdominerte internasjonale psykoanalytiske foreningen, hadde han samlet en stor skare unge elever rundt seg, og dette miljøet viste seg å ha en enestående intellektuell vitalitet.

Mange splittelser skulle følge. Lacan var en eksentrisk og komplisert person, som det verserer mange anekdoter om. Men en rekke av de viktigste franske filosofene stod i gjeld til ham (Althusser, Deleuze, Derrida), og likedan de mest toneangivende franske psykoanalytikerne som Green, Laplanche og Kristeva. *Écrits* er meget krevende lesing, og kan i så måte sammenliknes med Kants og Hegels hovedverker. For den som vil gå inn i teksten, er artiklene 2, 12 og 20 mest egnet som start.

Det er vanskelig å få tak på Lacans teorier og begreper uten å bruke noe av den meget omfattende sekundærlitteraturen som foreligger. Elisabeth Roudinescos store biografi (3) er nyttig og underholdende. Dylan Evans (4) og Bruce Finks introduksjon (5) er også til stor hjelp. For klinikerne er også Paul Verhaeghes bok interessant (6).

Foruten *Écrits* foreligger nå sju av Lacans i alt 26 seminarer på engelsk samt hans radio- og fjernsynsintervjuer. På fransk er ytterligere seks seminarer utgitt i endelig form. Miljøer for lacaninspirert tenkning og praktisk psykoanalyse finnes i de fleste land på det europeiske, amerikanske og australske kontinentet, dog ikke i Norge. Karnac Books i London har en løpende oversikt over den store mengden bøker og tidsskrifter som utkommer fra disse miljøene.

Svein Haugsgjerd

Klinikk for psykisk helse
Aker universitetssykehus

Litteratur

1. Lacan J. *Écrits*. A selection. Oversatt av Sheridan A. New York: W.W. Norton, 1977.
2. Lacan J. *Écrits*: A selection. Oversatt av Fink B. New York: W.W. Norton, 2002.
3. Roudinesco E. Jacques Lacan & Co. Chicago, IL: University of Chicago Press, 1990.
4. Evans D. *An introductory dictionary of Lacanian psychoanalysis*. Oxford: Routledge, 1996.
5. Fink B. *A clinical introduction to Lacanian psychoanalysis*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1997.
6. Verhaeghe P. *On being normal and other disorders. A manual for clinical psychodiagnostics*. New York, NY: Other Press, 2004.

Skihopp, psykiatri og muskellidelser

Thorvald Steen

Vekten av snøkrystaller

204 s. Oslo: Forlaget Oktober, 2006.

Pris NOK 349

ISBN 82-495-0380-5

Det er altfor få romaner om ski i norsk litteratur. Thorvald Steen, som ellers er mest kjent for sine historiske romaner, bruker i årets bok sine erfaringer fra egen hoppkarriere og muskelsykdommen som satte en stopper for den, til å skrive det som må være Norges første hopproman.

Handlingen er lagt til Oslo en gang på tidlig 1970-tall, og bokens jeg-person er en 14 år gammel gutt med en lovende hoppkarriere. En dag svikter høyrebeinet under et skihopp. Uten foreldrenes viten oppsøker han med helsesøsters hjelp en lege, som diagnostiserer en progressiv muskelsykdom som vil komme til å frarøve gutten hoppkarrieren og sannsynligvis gjøre ham lam. Samtidig rammer en annen tragedie familien: Moren er i ferd med å utvikle alvorlig sinnslidelse og synes å gli mer og mer inn i en vedvarende psykose. Guttens urmakerfar forsøker forgiveves å skåne sønnen for den skam morens sinnslidelse vil kunne påføre familien, samtidig som han ikke på noen måte klarer å møte sønnens fortvilelse over å oppleve å miste både sine fremtidsdrømmer og sin mor på en gang.

I denne floken av misforståtte hensyn, brustne drømmer, forstillelse og løgn går det mot en uunngåelig konfrontasjon mellom gutten og faren som søker tilflukt i sine klokker. Skihoppet blir et symbol på livet selv, og det å aldri mer kunne hoppe må for 14-åringen oppleves som brutalt å bli revet overende på «livets hoppkant». Lengselen etter skihoppets svev blir lengselen etter frihet fra fysisk og psykisk sykdom og lengselen etter å bli sett og verdsett av den hoppinteresserte, men konflikttunnående og tause faren.

Boken berører allmennmenneskelige temaer som ofte kan aktiveres i møtet med kronisk og stigmatiserende sykdom. Nettopp da øker behovet for bekreftelse og verdsetting fra de nærmeste, noe hovedpersonen i Steens roman ikke får. Denne smerten går som en rød tråd gjennom romanens ukunstlete overflate og ukompliserte fortellerstil. For leger, som arbeider med mennesker i alle faser av alvorlig kronisk sykdom, kan boken slik sett tjene som en påminning om ikke bare å se pasientens isolerte funksjonstap, men også møte smerten over tapet av forhåpninger, drømmer og for noen også identitet.

Are Brean

Nevrologisk avdeling
Sykehuset i Vestfold